

УДК 339.9

ЕВОЛЮЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОЦЕСІВ РЕГІОНАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Кібальник Л. О.

Кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Анотація. У сучасних умовах турбулентності зовнішнього середовища та боротьби окремих країн за конкурентну перевагу в міжнародних відносинах набирають обертів і виходять на новий рівень процеси регіональних трансформацій. Процес об'єктивізації інтуїтивних і суб'єктивних за своєю природою теорій і моделей регіональних трансформацій розпочався ще у XVII-XVIII ст. Значну роль в осмисленні цих змін відіграли модерністські теорії, що сформувались внаслідок домінування капіталістичного суспільного ладу, процесів індустріалізації, урбанізації, секуляризації, розвитку інститутів держави вже у XIX-XX ст. Значний внесок у розвиток теорії регіональних трансформацій та їх вимірів внесли представники неоліберального та неокейнсіанського підходів, федералізму, неофункціоналізму, міжурядового підходу та теорії «нового управління».

У сучасних умовах такі фактори, як-от: економічна нестабільність світового господарства, перетворення економічних регіонів на його складові частини, регіональні гео-економічні конфлікти, багатополярність тощо викликали необхідність переосмислення природи та наслідків регіональних трансформацій. Сучасні підходи до пояснення цих змін мають фрагментарний характер. На сьогодні у дослідників немає єдиної теорії про причини розвитку процесів регіональних трансформацій. З метою більш глибокого аналізу їх змісту, природи та наслідків пропонуємо ввести в обіг поняття «геоекономічні коаліції». Залежно від ступеня геоекономічного впливу геоекономічні коаліції доцільно поділити на коаліції-гегемони та коаліції-маргінали. Аналіз засвідчує, що серед сучасних інструментів конкурентної боротьби між цими коаліціями або при захопленні нових територій найчастіше використовуються заходи економічного та фінансового характеру. Країни, що не входять до будь-яких геоекономічних коаліцій найбільше втрачають як в економічній, так і в політичній сферах.

Ключові слова: регіональні трансформації, інтеграція, геоекономічні коаліції, багатополярність, інструменти впливу.

Постановка проблеми. Новітні події у світовому господарстві як ніколи свідчать про інтенсифікацію регіональних геоекономічних трансформацій. Стійке економічне зростання останнім часом демонструють ті регіони, які органічно вписуються в умови новітніх трендів світового господарства. І навпаки, ті регіони, які орієнтуються на власну замкнутість і хибне розуміння самодостатності, залишаються в рамках колишніх моделей розвитку. Вони неухильно знижують свої темпи зростання, поступово наближаючись до нульових і навіть від'ємних показників. Існуюче різноманіття регіональних економічних просторів, діючих концепцій і підходів щодо управління їх розвитком, низька ефективність їх використання, не дозволяють нам вважати, що наукові дослідження в цій сфері вичерпані. Навпаки, гострота і глибина проблем, які нагромадилися у новітньому світо-

вому господарстві, швидкість зміни його векторів розвитку, наростання конфліктів інтересів як всередині груп країн так і за їх межами, сприяють об'єктивному процесу зміщення центрів наукових досліджень з глобального на регіональний рівень. Інтенсифікація регіональних трансформацій у розвинених країнах і глибокі процеси системної трансформації в країнах із постсоціалістичною економікою лише підсилюють необхідність створення нових моделей вирішення проблем забезпечення якісного розвитку територіальних систем, отже, сприяють не тільки збереженню, а й посиленню уваги до теоретичних досліджень в області регіональних економічних трансформацій.

Мета статті – визначити етапи становлення теорії регіональних трансформацій, та обґрунтувати новітні методологічні акценти у розвитку інтеграції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Найдавніші спроби осмислення ролі та функцій держави ґрунтувались переважно на аспектах військової безпеки країн. Ідеї регіональних змін у світовому господарстві вивчали А. Хайек [1], Б. Балласа [2], М. Вебер [3], Д. Гелбрейт [4],

Т. Веблен [5], Г. Мюрдаль [6] та ін., які акцентували увагу на торгово-економічних мотивах та географічному детермінізмі. Серед сучасних підходів до аналізу регіональних трансформацій світового простору, що не вписуються у традиційні класичні теорії, доцільно виокремити праці таких науковців, як-от: О. Неклеса [7], П. Катценштайн, Т. Сіраісі [8], М. Перкман, Н. Сум [9], Дж. Франкель, Е. Стейн, Ш.-Ц. Вей [10], А. Гальчинський [11], Г. Колодко [12], А. Філіпенко [13] та ін.

Основні результати дослідження. Теоретичні напрацювання щодо регіональних трансформацій існували задовго до індустріальної епохи, а осмислення феноменів рдинної інтеграції, почалося ще в глибоку давнину і продовжується дотепер. Ідея союзу держав з метою спільних дій розглядалася багатьма науковцями класичної стародавності. У своїх працях вони ставили акценти на військовій боротьбі та політичному дискурсі.

Починаючи з XVII-XVIII ст., повільно, але послідовно йшла робота, спрямована на об'єктивізацію інтуїтивних і суб'єктивних за своєю природою теорій і моделей розвитку процесу регіональних трансформацій. Водночас, система міжнародних відносин та міжнародно-правових постулатів суттєво змінювалась. Вже у XIX-XX ст. після I і II світових воєн численні зміни відбувались як у моделях соціальної, економічної, політичної діяльності, так і в проекції траєкторій влади. Теорія і практика регіональних трансформацій і супутні їй механізми переходили в іншу системотворчу якість. Велику роль у цьому процесі відіграли розвиток модерністських теорій, що сформувались під тиском капіталістичного суспільного ладу, індустріалізації, урбанізації, секуляризації, розвитку інститутів держави.

Перші напрацювання, що розглядали проблеми регіонального рівня міжнародних економічних відносин належали представникам раннього неолібералізму. Так, австрійський економіст Фрідріх Август фон Хайек [1], і француз Моріс Алле [14] у своїх працях головним мотивом та причиною регіональних трансформацій розуміли створення єдиного ринкового простору в масштабі декількох країн, функціонування якого здійснюється на основі дії стихійних ринкових сил і вільної конкуренції незалежно від економічної політики держав та існуючих національних і міжнародних правових актів. Втручання ж держави у сферу міжнародних економічних відносин призводило, на їх думку, до таких негативних явищ, як інфляція, розбалансованість міжнародної торгівлі, розлад платежів. Однак, розвиток міжнародної економічної інтеграції, формування регіональних міждержавних союзів за активної участі держав показали недосконалість вище зазначеного підходу. Представник пізнього неолібералізму угорський економіст Б. Баласса [2] досліджував проблему регіональних трансформацій в дещо іншій площині: чи призводить економічна ін-

теграція до більш інтенсивної участі держави в економічних процесах. Велика увага приділялася еволюції інтеграції, яка відбувається на основі як економічних, так і політичних процесів.

На відміну від вище зазначених підходів, американські вчені здійснили спробу побудови моделей, що пояснювали регіональні інтеграційні трансформації через призму корпоративізму. Підґрунтям вивчення сутності регіональних трансформацій в цей період стали соціально-політичні аспекти економічних концепцій, що містяться у працях М. Вебера [3], Д. Гелбрейта [4, с. 70-73], Т. Веблена [5, с. 66-69], В. Зомбарта [15], М. Фрідмана [16] та ін. Вище зазначені науковці у своїх теоретичних напрацюваннях акцентували увагу на новому стрижні. Вони вважали, що на протигагу ринковим механізмам і державному регулюванню, функціонування ТНК здатне забезпечити регіональне інтегрування міжнародної економіки, її раціональний і збалансований ріст.

Деякою оболонкою жорсткого ядра корпоративізму у концепціях регіональних трансформацій були ідеї представників шведської школи. Так, Г. Мюрдаль [6, с. 210-214], та його послідовники критично поставилися до ідеї повної лібералізації руху товарів, капіталу і робочої сили в інтегрованому просторі, вважаючи, що вільне функціонування ринкового механізму може привести до певних диспропорцій у розвитку і розміщенні виробництва, поглиблення нерівності у доходах. Основним напрямом трансформацій на регіональному рівні вони вважали регіональну економічну інтеграцію, яка розглядалася ними як глибокий процес структурних перетворень в економіці країн, що інтегруються, внаслідок яких виникає якісно новий інтегрований простір, більш досконалий господарський організм. На їхню думку, полюсами розвитку інтеграції є великі фірми, промислові компанії, цілі галузі промисловості. Надалі в аналізі вимірів регіональних трансформацій набули поширення ідеї неокейнсіанства [17]. Зокрема, на відміну від існуючих теорій представники цієї школи вважали, що центральна проблема регіональних трансформацій полягає в тому, як запобігти обмеженням різноманітних зисків, що формуються внаслідок широкої міжнародної економічної взаємодії, а також зберегти максимальну для кожної країни ступінь свободи. Неокейнсіанці висунули два можливих варіанти розвитку міжнародної інтеграції, яку вони вважали основною детермінантою. Перший – інтеграція з подальшою втратою національної свободи, але обов'язковим погодженням економічних цілей і політики. Другий – інтеграція з умовою збереження якомога більшої національної автономії. Припускаючи, що жоден з цих варіантів не може існувати у чистому вигляді, вони вважали за необхідне їх оптимальне поєднання через узгодження внутрішньої і зовнішньої господарської політики сторін, що інтегруються. Однак, у межах цього підходу аналізувалась лише роль товарних потоків між країнами-учасницями та їх вплив на національні господарства. Тобто, проглядається суттєвий недолік цієї теорії, а саме – в її межах можна пояснити тільки стандартні ситуації, без урахування граничних конфігурацій [18].

Також, значну роль у теоретичному осмисленні регіональних трансформацій відіграли ідеї європейської інтеграції. Саме Західна Європа після другої світової війни стала новим полюсом регіональних трансформацій. Багато століть Західна Європа була показовим прикладом роздробленості держав, гострого суперництва і постійних збройних конфліктів. В останні півстоліття ситуація в цій частині земної кулі кардинально змінилася, адже ніде в світі не існує таких тісних регіональних відносин, як у Європейському регіоні. Також в сучасному світі не має аналогів настільки міцних та ефективних гарантій недопущення антагонізмів між сусідніми державами. Сучасний етап у розвитку досліджень європейської інтеграції зазвичай пов'язують з фазою нової динаміки у самому трансформаційному процесі, яка почалася з другої половини 80-х років і триває до теперіш-

нього часу. Ця фаза вмістила масштабні події, як у самому Європейському співтоваристві: його розширення і трансформація у Європейський Союз, так і у відносинах із зовнішнім світом. У дослідженнях особливостей Європейської інтеграції превалюють вже знайомі нам підходи – федералізм, неофункціоналізм і міжурядовий підхід. Зокрема, представники федералізму знаходили у ній тенденції федералізації ЄС, які проявлялися у підвищенні ролі наднаціональних інститутів і проектах прийняття Конституції. Неофункціоналізм фіксував розвиток співпраці у різноманітних спеціалізованих галузях, у розробці співтовариством безлічі конкретних програм і проектів, тенденції європеїзації політики в країнах-учасниках. Міжурядовий підхід дав можливість аналізувати зростаючий обсяг переговорів і узгоджень позицій на численних міжурядових зустрічах і самітах [19].

Але нові тенденції у практиці європейської інтеграції змушували змінюватися і ці класичні підходи. Тенденції до зближення сприяли істотній конкретизації аналізу. У міжурядовому підході великого впливу набув ліберальний напрям, який прагнув врахувати роль внутрішньополітичного контексту в країнах-учасниках та дії різних соціальних і політичних сил у розробці міжурядових рішень співтовариства. Неофункціоналістський підхід був змушений звернутися до аналізу політики національних держав, без якої багато аспектів соціальних взаємодій не могли отримати задовільного пояснення. Представниками федералізму велику увагу було приділено вивченню різних моделей конфедеративного устрою, оскільки саме вони більш адекватно відображали тенденції розвитку внутрішньої будови європейського співтовариства.

Водночас, в аналізі причин та акцентів регіональних трансформацій посилилась потреба у нових підходах, які могли б краще відображати зростаюче ускладнення процесів регіональних перетворень. Вони виникали, з одного боку, як наслідок комбінації різних елементів традиційних підходів, а з іншого, через появу нових компонентів і тематичних напрямів досліджень. В основному нові підходи уникають «великих» теоретичних концепцій, властивих традиційним напрямкам, а орієнтуються на «малі» теоретичні конструкції або теорії середнього рівня, які відносяться до тих чи інших аспектів інтеграційного процесу. З елементів цих теорій в основному і вибудовується пояснення того, що відбувається. У цілому цей комплекс підходів отримав назву теорії «управління» або теорії «нового управління», яку можна характеризувати радше не як теоретичний підхід, а як дослідницьку програму з певними теоретико-методологічними та тематичними орієнтирами. Свою назву вона отримала тому, що основну увагу приділяє аналізу процесів управління в Європейському Союзі. При цьому процес управління розуміється досить широко. І як функціонування системи інститутів ЄС, і як багаторівнева система прийняття рішень, де управління здійснюється на різних рівнях, і як система дій різних акторів. Управління розглядається також, як функціональний аспект «виходу» (output) політичної системи ЄС, її здатності виробляти, «робити політику». В теоріях «нового управління» закріплюється уявлення про те, що ЄС є певним видом політичної системи, яка існує і функціонує де завгодно, але окрім національних держав, які самі входять до неї лише, як такі ж учасники, як і інші [20].

Таким чином, аналіз теоретичних напрацювань свідчить, що до ХХ ст. основні погляди на регіональні трансформації вивчались через призму військової безпеки, починаючи зі стародавньої епохи, що було в той час доволі актуально; надалі – через мотиви торгово-економічних відносин і географічного детермінізму. Проте вище зазначені теорії та підходи не відображають подій, що склалися у світовому господарстві на початку ХХІ ст. Серед сучасних вимірів регіональних трансформацій доцільно виокремити такі, що не вписуються у традиційні класичні теорії.

По-перше, формування глобальної багатопольярної системи супроводжується суттєвими змінами акторів міжнародних відносин та зв'язків між ними, змінюються масштаби і спектр проблем розвитку світового господарства, виникають нові ризики та фактори невизначеності, вплив яких швидко змінюється від локального до глобального рівня. Основним фактором ризику стає економічна нестабільність. Це фактично ще раз підтверджує тезу про те, що в сучасних умовах глобальної інтеграції світ стає взаємозалежною та взаємопов'язаною єдиною глобальною мережею, а інтенсифікація суспільних відносин призводить до особливої просторово-часової дистанційності, як наслідок, події, які виникають на локальному рівні, знаходяться під впливом подій, що відбуваються в інших місцях і навпаки [21].

По-друге, з розвитком регіонів змінюється архітектоніка світової економіки. Якщо раніше вона розглядалася як сукупність національних економік, пов'язаних між собою міжнародним поділом праці та світовими ринками, то сьогодні її структурною одиницею стає економічний регіон, тобто сукупність регіональних економік, суттєво узалежнених у своєму розвитку від інших, без огляду на національну приналежність.

По-третє, виключність сучасного періоду розвитку міжнародних економічних відносин полягає в безпрецедентних геоекономічних трансформаційних змінах. З. Бжезінський зазначає, що США, залишаючись однією з могутніх держав, вже не справляється з місією «світового лідера» [22]. Світ повертається до багатопольярності, свого природного стану. Сьогодні він представлений США, Євросоюзом, Китаєм і частково Росією. Однак, процес формування багатопольярності триває, в нього активно включаються і інші найбільші країни: Індія, Бразилія, Південна Африка. В міру посилення економічної могутності цих країн, будуть зростати і їхні геоекономічні можливості. Навколо них будуть консолідуватися сусідні країни, будувати союзницькі відносини з усталеними глобальними центрами сили, що відбувається вже зараз. Водночас, на нашу думку, конкурентна боротьба за лідерство у світовому господарстві відбувається не між окремими країнами, а між регіональними інтеграційними угрупованнями. До того ж розвиток міжнародних економічних відносин детермінований саме регіональними геоекономічними конфліктами. В останні два десятиліття становлення багатопольярності світового господарства супроводжується регулярними кризовими явищами.

На нашу думку, зазначені процеси слід розглядати, як факт нанесення шкоди невірськовими методами за задалегідь спланованою стратегією оперування в геоекономічному просторі з використанням, перш за все, зовнішньоекономічної, фіскальної та монетарної політик на регіональному рівні. Результатом таких дій є все частіше повторення регіональних та глобальних фінансово-економічних криз, що відкидають окремі країни на 20-30 років у минуле та дають змогу створювати гегемонію певним коаліціям. Яскравим прикладом можуть бути події в Україні за період 2013-2014 рр. Маргінальним країнам слід усвідомити, що традиційні уявлення про ведення воєн із застосуванням силових методів відходять у минуле, на зміну їм приходять геоекономічні (зовнішньоекономічні) війни. Отже, неможливо сьогодні не враховувати прояви принципово нової ситуації.

Таким чином, зазначимо, що на сьогодні класичні підходи до визначення методологічних аспектів регіональних трансформаційних процесів, можуть стати підґрунтям подальших розробок у цій сфері, однак не витримують критики з боку нових параметрів позиціонування. До того ж систематизація теоретичних праць з елементами геоекономічного виміру свідчить, що теоретичні доробки, які хоча б частково відповідали сучасним процесам регіональних трансформацій, мають фрагментарний характер.

Так, розкриваючи зміст внутрішніх елементів сучасних регіональних геоекономічних трансформацій О. Неклеса [7], зазначає, що на сьогодні відбувається інтенсивний процес

трансформації номенклатури міжнародних відносин. Реальний дизайн існуючих на сьогоднішній день соціально-політичних карт ХХІ століття дуже неточний, розпливчастий, часом – двозначний. У сучасному світоустрої все частіше виникає таке поняття, як країна-система або держава-регіон (США, Німеччина тощо). Такі країни охороняють всією потужністю не адміністративно-політичні контури держави, а «зони національних інтересів», які поступово охоплюють всю планету. Таким чином, автор акцентує увагу на новому підході до визначення сутності регіональних трансформацій, що базується на стрижневій державі світового простору та її сателітах. Водночас, О. Неклеса не розкриває механізми контролю та управління в процесі реалізації такої інтеграції та не зазначає основні точки взаємовигоди між країнами, що об'єднуються.

Селективний вимір регіональних гео економічних трансформацій є предметом дослідження вчених Гарвардського університету П. Катценштайна і Т. Сіраісі [8]. Вони акцентують увагу на тому, що відносний економічний спад у Японії і швидкий підйом Китаю змінив динаміку азіатського регіоналізму. На їх думку, у Східній Азії регіональні трансформаційні процеси не є результатом простого розширення будь-якої однієї національної моделі. Хоча японські економічні наднаціональні структури залишаються критично важливими, нова Східно-Азійська модель інтеграції Китаю, що заснована на зближенні соціальних, політичних структур держав на основі геополітичного мотиву є фактором, що в майбутньому буде відігравати вирішальну роль [8]. Аналіз теоретичних доробок не дає змоги чітко визначити, за рахунок яких факторів одні й ті ж за своєю конструкцією інтеграційні угруповання мають різний ступінь ефективності ведення гео економічної боротьби.

Досліджуючи регіональні гео економічні трансформації І. Букова та Г. Дробот акцентують увагу на політичних аспектах. Вони описують теоретичні і практичні характеристики регіоналізації як зворотного боку глобалізації. На їх думку у латиноамериканському регіоні активізація та поглиблення процесів регіонального співробітництва на основі соціально-політичного фактору виступає одним зі способів протистояння північноамериканської гегемонії, а також механізмом для успішного інтегрування південноамериканських країн у світову господарську систему. Зауважимо, що основним мотивом регіоналізації у цьому регіоні були переважно геополітичні інтереси [23]. Однак, як свідчить емпіричний аналіз подій, хоча політична складова є тим фундаментом, який тримає зазначений господарчий блок у економічному вимірі, гегемонія США залишається не меншою, ніж в останнє десятиліття.

Аналогічні мотиви регіоналізації розкривають у своїх працях М. Перкман та Н. Сум. Вони підкреслюють, що інтеграція робить національні кордони більш захищеними від зовнішніх викликів, водночас, як в середині регіонального угруповання проходить процес економічної та політичної взаємодії. Це особливо помітно у регіональних блоках за участю певних внутрішніх режимів регіонів в Європі, Америці, Східній Азії і Африці, діють наднаціональні воєнно-політичні структури, що забезпечують безпеку у регіоні та на його кордонах [9].

На відміну від існуючих, сучасну просторову структуру регіональних гео економічних трансформацій, через яку яскраво проявляється складність і суперечливість розвитку, ґрунтовно досліджує Дж. Франкель [10]. Вагомим внеском в теорію регіональних гео економічних трансформацій є аналіз ролі торговельних інтеграційних угруповань в умовах глобалізації світової економіки. Дж. Франкель, Е. Стейн і Ш.-Ц. Вей обґрунтовують новітню трансформацію просторової структури світового господарства під впливом інтернаціоналізації господарського життя та розгортання міжнародної економічної інтег-

рації. Щодо глобального соціально-економічного простору серед його таксонів Дж. Франкель виділяє світові центри (Японія, Західна Європа, Англосаксонська Америка, Китай, Росія та ін. – всього 11) і світові блоки (Велика сімка, АТЕС), а граничними таксонами вважає світові зони як впорядковане поєднання світових центрів і блоків. У контурних рисах він окреслює Атлантичну, Тихоокеанську, Євразійську і Південну світові зони, які виступають «конфігураторами інтер-розвитку» [10].

Серед вчених, що акцентують увагу саме на гео економічній складовій регіональних трансформацій слід виокремити праці А. Гальчинського [11, с. 61], Г. Колодко [12, с. 29] та А. Філіпенка [13, с. 57-58], які пов'язують витоки світових трансформаційних процесів з потребами сучасного гео економічного простору: міжнародного поділу праці, розвитком науково-технічного прогресу, поглибленням міжнародної спеціалізації та кооперації господарських структур окремих країн. Найбільш важливими характеристиками інтеграції вони вважають міждержавне регулювання економічних процесів, поступове формування регіонального господарського комплексу із загальними пропорціями і загальною структурою відтворення; усунення адміністративних і економічних бар'єрів, які перешкоджають вільному пересуванню в межах регіону товарів, капіталу і робочої сили; вирівнювання рівнів економічного розвитку країн, що інтегруються.

На нашу думку, сучасні гео економічні трансформації, насамперед, слід розглядати у площині світ-системного та інституційного підходів. На відміну від наявних напрацювань, така позиція пояснюється тим, що в сучасному міжнародному економічному середовищі конкурентоспроможність окремої країни є сумнівним поняттям. Зауважимо, що тільки ті країни, які є частиною будь-якої гео економічної коаліції можуть претендувати на певні можливості, як на міжнародних ринках, так і на регіональному рівні. Цю тезу можна проілюструвати на прикладі вітчизняної економіки. Невизначений вектор інтеграції робить її такою, що весь час метається між Європейським Союзом і Російською Федерацією. Водночас, якщо аналізувати соціально-економічні показники коаліційної проросійської Білорусії або проєвропейської Польщі, то як зовнішньоекономічна, так і соціальна складова економіки цих країн набагато перевершують основні макроекономічні показники України. Це засвідчує динаміка ВВП на душу населення за останні 20 років, що зображена на рис. 1.

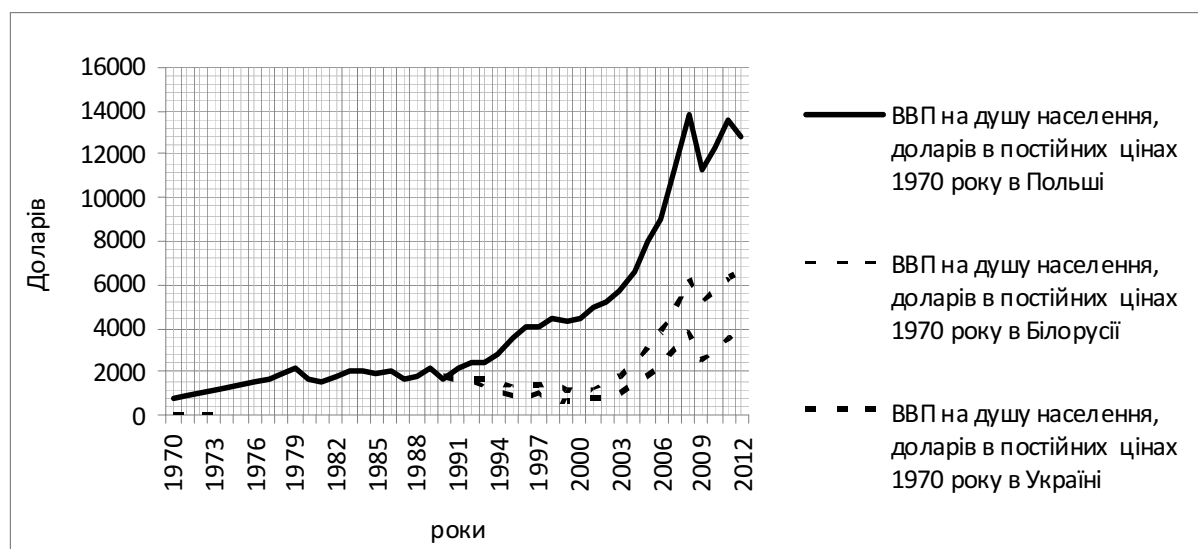

Рис. 1. Порівняльна характеристика динаміки ВВП Польщі, Білорусії та України за 1970-2012 рр.
Джерело: авторська розробка за джерелами [24; 25].

Після розпаду Радянського Союзу країни, які приєдналися до геополітичних регіональних інтеграційних блоків, незважаючи на важкий період реформ, мають більш стабільні і високі показники, на відміну від вітчизняної економіки. Насамперед, факторами, що провокують ці економічні наслідки, є фінансові інструменти та зовнішньоекономічні регламенти, завершальним результатом якого є «кредитний удар», деформація соціально-економічної системи, просування її до незворотної трансформації. Зауважимо, що новітні регіональні трансформації не можна розглядати, як процес формування окремих інтеграційних утворень та оцінювати їх ефективність через вирахування користі для окремих національних економік.

Однак, існує певний дефіцит відповідної лексики, тому для визначення новітніх гео-економічних трансформацій слід ввести у науковий обіг категорію «геоекономічні коаліції», що дає змогу описати відносини між країнами, що не мають інтеграційних угод, але водночас здійснюють однакову політику за зовнішньоекономічним, політичним та фінансовим вимірами.

Геоекономічні коаліції – це утворення спільних за інтересами політично-корпоративних союзів, які за допомогою контролю над фінансовою та зовнішньоекономічною політикою ставлять своєю метою контроль над управлінням перерозподілом ресурсів та факторів виробництва. Слід підкреслити, що геоекономічні коаліції не можна розділити за державним походженням або за ідеологічними уподобаннями. В межах однієї країни можуть міститися декілька таких політично-корпоративних союзів. Залежно від ступеня геоекономічного впливу геоекономічні коаліції доцільно поділити на коаліції-гегемони та коаліції-маргінали. Зауважимо, що наслідки для країн, які є учасниками геоекономічних коаліцій-гегемонів відтворюються у підвищенні рівня життя населення, превалюванні ВВП над ВВП, розвитку базових сфер економіки, повному контролю над країною маргіналом, для коаліцій-маргіналів – у поступовій деградації продуктивних сил, превалюванні ВВП над ВВП, зниженні показників якості життя, повній залежності від країни-гегемона, у найгіршому стані знаходяться країни, що не приєдналися до жодної з коаліцій.

Враховуючи специфіку сучасного багатополярного простору, геоекономічні коаліції не залишають без покарання жодну національну економіку, яка не є членом іншої потужної регіональної геоекономічної системи. На жаль, сьогодні вся система міжнародних інститутів відповідальності, зокрема, і економічних, і фінансових, ґрунтується на механізмах міжнародного регулювання, підконтрольних тій чи іншій регіональній коаліції.

Висновки. Таким чином, в процесі визначення етапів становлення теорії регіональних трансформацій, та обґрунтування новітніх методологічних акцентів у розвитку інтеграції слід підкреслити, що процеси кардинальних змін регіонального рівня завжди супроводжувалися значними обсягами теоретичних напрацювань як економістів, так і фахівців суміжних напрямків. Більшість з них ґрунтувалися на військовій потужності або технологічних перевагах. Водночас, в сучасних умовах, існуючі концепції, які пояснюють мотиви і результати регіональних трансформацій не спрацьовують при емпіричній взаємодії на регіональному рівні. Справа в тому, що сучасні міжнародні економічні відносини переходять у вимір не просто окремих країн, навпаки – ці відносини відображають боротьбу макрорегіонів (регіональних коаліцій).

Як наслідок, акцентом у дослідженнях сучасних міжнародних економічних відносин має стати фінансова та зовнішньоекономічна сфера регулювання. Геоекономічні коаліції, що формувались у період розпаду біполярної системи світового господарства, активізували свої дії щодо укріплення існуючих та розподілу нейтральних або спірних територій саме завдяки цим інструментам. Подальший аналіз геоекономічних трансформацій на ос-

нові запропонованого підходу дасть можливість сформувати інструментарій виявлення основних геоекономічних коаліцій у новітньому світовому господарстві, виявити ступінь приналежності тієї чи іншої країни до геоекономічних коаліцій та запропонувати механізми адаптації як на регіональному, так і національному рівнях.

Список використаної літератури

1. Фридрих Август фон Хайек. Контрреволюция науки. Этюды о злоупотреблении разумом. Пер. с англ. Е. Николаенко. М. : ОГИ, 2003. – 288 с.
2. The Theory of Economic Integration. Front Cover. Bela A. Balassa. R.D. Irwin, 1961 – International economic integration – 304 pages.
3. Theory of Max Weber, University of Chicago Press, 1992, Google Print, p. 81.
4. Блауг М., Гэлбрейт Дж. // 100 великих экономистов после Кейнса = Great Economists since Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past. – СПб. : Экономикс, 2009. – 384 с.
5. Блауг М. Веблен, Торстейн Бунде // 100 великих экономистов до Кейнса = Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past. – СПб. : Экономикс, 2008. – 352 с.
6. Блауг М. Мюрдаль, Гюннар // 100 великих экономистов после Кейнса = Great Economists since Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past. – СПб.: Экономикс, 2009. – 384 с.
7. Неклесса О. И. Реконфигурация мира / О. И. Неклесса. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/povestka%202004/reconfiguration/>
8. Beyond Japan: The Dynamics of East Asian Regionalism (Cornell Studies in Political Economy) / Peter J. Katzenstein (Editor), Takashi Shiraishi (Editor) // Cornell University Press (March 2006).
9. Globalization, Regionalization and Cross-Border Regions / Markus Perkmann (Editor), Ngai-Ling Sum (Editor) // Palgrave Macmillan (October 4, 2002) – 339 с.
10. Regional Trading Blocs in the World Economic System [Paperback] // Jeffrey A. Frankel (Author), Ernesto Stein (Author), Shang-Jin Wei (Author) / Publisher: Institute for International Economics (September 2007) – 364 с.
11. Гальчинський А. С. Економічна методологія. Логіка оновлення: Курс лекцій / Анатолій Степанович Гальчинський. – К. : АДЕФ-Україна, 2010. – 572 с.
12. Колодко Гж. Неолиберализм и мировой экономической кризис / Гжегож В. Колодко // Вопросы экономики. – 2010. – № 3. – С. 56-64
13. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Посібник. – К. : Академвидав, 2004. – 208 с.
14. Морис Алле. Глобализация: разрушение условий занятости и экономического роста. Эмпирическая очевидность. – М. : ТЕИС, 2003. – 314 с.
15. Ефимов Е. Г., Аронова О. В. Проблема генезиса капитализма в социологии В. Зомбарта (методологические аспекты) // Известия Волгоградского государственного технического университета. – 2010. – Т. 7. – № 7. – С. 25-28. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://elibrary.ru/item.asp?id=15250535>.
16. Бём-Баверк, Ойген фон Апология Вернера Зомбарта // Критика теории Маркса. – Челябинск : Социум, 2002. – 283 с.
17. Berk. Corporate Responsibility / Z Encyclopedia of Social Work / National Association of Social Workers. Silver Spring. Maryland, USA, 1987.

18. Бей О. Підручник міжнародної політичної економії. Книга І. Теорія. – Мюнхен : Український вільний університет, 1994. – 245 с.
19. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: монографія / [А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, М. А. Дудченко та ін.]. – К. : Знання України, 2004. – 304 с.
20. Rosamond B. Theories of European Integration. – New York: Palgrave, 2000. 242 p.
21. Europeanization and Regionalization in the EU's Enlargement: The Myth of Conditionality (One Europe or Several?) // James Hughes (Author), Gwendolyn Sasse (Author), Claire Gordon (Author) / Publisher: Palgrave Macmillan (February 10, 2005).
22. Бжезинський З. Стадії посткомуністичних перетворень [Електронний ресурс] / Збігнев Бжезинський; [пер. зангл.] // Політологія посткомунізму.
23. Політичний аналіз посткомуністичних суспільств / [заг. ред.: Є. Бистрицький, В. Полохало, С. Макеєв, О. Дергачов]. – К. : Політична думка, 1995. – 368 с. – Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/polpost/r2a1.htm>.
24. Букова И. Регионализация и «левый поворот» в странах Латинской Америки. Венецуэльский «социализм» в контексте социально-политических трансформаций в Латинской Америке / Ирина Букова, Галина Дробот. Издательство : Книга по Требовани, 2010. – 132 с.
25. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
26. Макроэкономические исследования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://be5.biz/makroekonomika/index.html>.

EVOLUTION OF METHODOLOGICAL APPROACHES IN STUDYING THE PROCESS OF REGIONAL INTEGRATIVE TRANSFORMATIONS

Kibalnik L. O.

Candidate of Economic Sciences, Assistant Professor, doctoral student of the World Economy and International Economic Relations of the Institute of International Relations of Kyiv Taras Shevchenko National University.

Abstract. *The processes of regional transformations gain momentum and go to the next level under the modern conditions of environment turbulence and the struggle of certain countries for competitive advantage in the international relations. The objectification process of intuitive and subjective, as to their nature, theories and models of regional transformation started in the XVII-XVIII centuries. The significant role in understanding these changes was played by the modernist theories formed as a result of the dominance of capitalist social order, the processes of industrialization, urbanization, secularization, the development of state institutes in the XIX-XX centuries. The significant contribution to the development of theory of regional transformations and their measurements was made by the representatives of neo-liberal and neo-Keynesian approaches, federalism, neo-functionalism, intergovernmental approach and the theory of «new management».*

Nowadays, such factors, as the economic instability of the world economy, the transformation of the economic regions to its components, regional geo-economic conflicts, multi-polarity, etc. necessitated a rethinking of the nature and consequences of regional transformations. Modern approaches to explaining these changes have a fragmentary character. Today, researchers have no unified theory about the reasons of the development of regional transformations. With the aim of deeper analysis of their content, nature and consequences, we propose to bring into the use the term of «geo-economic coalitions». Depending on the degree of geo-economic affect, geo-economic coalitions should be divided into coalitions-hegemons and coalitions-marginal's. The analysis show that among the modern tools of competitive struggle between these coali-

tions or in the occupation of new territories, the measures of economic and financial character are used more frequently. The countries, which do not belong to any geo-economic coalition, lose most in both economic and political spheres.

Key words: regional transformations, integration, geo-economic coalitions, multi-polarity, instruments of influence.

Referances

1. Hajek, F. (2003), Kontrevoljucija nauki. Jetjudy o zloupotreblenii razumom, OGI, Moscow, Russia.
2. Balassa, B.A. and Irwin, R.D. (1961), The Theory of Economic Integration. Front Cover, International economic integration, 304 p.
3. Weber M. (1992) Theory of Max Weber, University of Chicago Press, p. 81.
4. Blaug, M. and Gjelbrejt, Dzh. (2009) // 100 velikih jekonomistov posle Kejnsa = Great Economists since Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past, Jekonomikus, Saint-Petersburg, Russia.
5. Blaug, M. and Veblen, T. (2008) // 100 velikih jekonomistov do Kejnsa = Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past, Jekonomikus, Saint-Petersburg, Russia.
6. Blaug, M. and Mjurdal', G. (2009) // 100 velikih jekonomistov posle Kejnsa = Great Economists since Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past, Jekonomikus, Saint-Petersburg, Russia.
7. Neklessa, O. I. (2004), «Rekonfiguracija mira», [Online], available at: <http://www.archipelag.ru> (Accessed 12 May 2014).
8. Peter J. Katzenstein and Takashi Shiraishi (2006), Beyond Japan: The Dynamics of East Asian Regionalism (Cornell Studies in Political Economy), Cornell University Press.
9. Perkmann, M. and Sum, Ngai-Ling (2002), Globalization, Regionalization and Cross-Border Regions, Palgrave Macmillan, 339 p.
10. Frankel, J. Stein, E. and Wei, Shang-Jin (2007), Regional Trading Blocs in the World Economic System, Institute for International Economics, 364 p.
11. Hal'chyns'kyj, A. S. (2010) Ekonomichna metodolohiia. Lohika onovlennia: Kurs lektzij, ADEF-Ukraina, Kyiv, Ukraine.
12. Kolodko, Gzh. (2010), «Neoliberalism and the global economic crisis», Voprosy jekonomiki, vol. 3, p. 56-64.
13. Filipenko, A. S. (2004), Osnovy naukovykh doslidzhen'. Konspekt lektzij, Akademvydav, Kyiv, Ukraine.
14. Alle, M. (2003), Globalizacija: razrushenie uslovij zanjatosti i jekonomicheskogo rosta. Jempiricheskaja ochevidnost', TEIS, Moscow, Russia.
15. Efimov, E. G. and Aronova, O. V. (2010) «Problema genezisa kapitalizma v sociologii V. Zombarta (metodologicheskie aspekty)», Izvestija Volgogradskogo gosudarstvennogo tehničeskogo universiteta, [Online], vol. 7, available at: <http://elibrary.ru/> (Accessed 2 June 2014).
16. Bjom-Baverk, Ojgen fon Apologija Vernera Zombarta (2002), Kritika teorii Marksa [Criticism of Marx's theory], Socium, Cheljabinsk, Russia.
17. Berk (1987), Corporate Responsibility/ZEncyclopedia of Social Work/National Association of Social Workers, Silver Spring, Maiyland, USA.
18. Bej, O. (1994), Pidručnyk mizhnarodnoi politychnoi ekonomii. Knyha I. Teoriia, Ukrains'kyj vil'nyj universytet, Munich, Germany.
19. Filipenko, A. S. Budkin, V. S. and Dudchenko, M. A. (2004) Mizhnarodni intehratsijni protsesy suchasnosti, Znannia Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
20. Rosamond, B. (2000), Theories of European Integration, Palgrave, New York, USA.
21. Hughes, J. Sasse, G. and Gordon, C. (2005), Europeanization and Regionalization in the EU's Enlargement: The Myth of Conditionality (One Europe or Several?), Palgrave Macmillan.
22. Bzhezins'kyj, Z. (1995), «Stadii postkomunistychnykh peretvoren», Politolohiia postkomunizmu. Politychnyj analiz postkomunistychnykh suspil'stv, [Online], available at: <http://izbornyk.org.ua> (Accessed 5 July 2014).
23. Bukova, I. (2010), Regionalizacija i «levyj povorot» v stranah Latynskoj Ameriki. Venesujel'skij «socializm» v kontekste social'no-politicheskikh transformacij v Latynskoj Amerike, Kniga po Trebovaniju, 132 p.
24. «Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy» [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 21 August 2014).
25. «Makroekonomyčeskye yssledovanyia», [Online], available at: <http://be5.biz> (Accessed 21 August 2014).

ЭВОЛЮЦИЯ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ В ИЗУЧЕНИИ ПРОЦЕССОВ РЕГИОНАЛЬНЫХ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ

Кибальник Л. А.

Кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры мирового хозяйства и международных экономических отношений Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Аннотация. *В современных условиях турбулентности внешней среды и борьбы отдельных стран за конкурентное преимущество в международных отношениях набирают обороты и выходят на новый уровень процессы региональных трансформаций. Процесс объективизации интуитивных и субъективных по своей природе теорий и моделей региональных трансформаций начался еще в XVII-XVIII вв. Значительную роль в осмыслении этих изменений сыграли модернистские теории, которые сформировались вследствие доминирования общественного строя, процессов индустриализации, урбанизации, секуляризации, развития институтов государства уже в XIX-XX вв. Значительный вклад в развитие теории региональных трансформаций и их измерений внесли представители неолиберального и неокейнсианского подходов, федерализма, неофункционализма, межправительственного подхода и теории «нового управления».*

В современных условиях такие факторы, как: экономическая нестабильность мирового хозяйства, преобразование экономических регионов на его составные части, региональные геоэкономические конфликты, многополярность и т.д. вызвали необходимость переосмысления природы и последствий региональных трансформаций. Современные подходы к объяснению этих изменений носят фрагментарный характер. Сегодня у исследователей нет единой теории о причинах развития процессов региональных трансформаций. С целью более глубокого анализа их содержания, природы и последствий предлагаем ввести в оборот понятие «геоэкономические коалиции». В зависимости от степени геоэкономического влияния геоэкономические коалиции целесообразно разделить на коалиции-гегемоны и коалиции-маргиналы. Анализ показывает, что среди современных инструментов конкурентной борьбы между этими коалициями или при захвате новых территорий чаще используются меры экономического и финансового характера. Страны, не входящие в любые геоэкономические коалиции чаще всего несут потери как в экономической, так и в политической сферах.

Ключевые слова: *региональные трансформации, интеграция, геоэкономические коалиции, многополярность, инструменты воздействия.*